

RUTA

Revista da Rede Galega de Teatros e Auditorios
e da Rede Galega de Salas

Nº 6 / SETEMBRO 2009

**Danza
contemporánea
sen prexuízos**
Os novos coreógrafos
galegos derruban mitos

**DOROTEA
BÁRCENA**
O regreso
aos escenarios
dunha pioneira

Ancora Produccións
Vinte anos de teatro dentro da vida

Un paseo pola *Rúa Aire* de
O Retrete de Dorian Gray

A VOLTA DE DOROTEA BARCENA

Dorotea Bárcena volve aos escenarios logo dunha temporada en que a puidemos ver con máis frecuencia na televisión. **Que sensacións lle provocou o reencontro co teatro?**

Foi moi agradable, aínda que con moitos nervios ao principio. Eu realmente son un animal de teatro e estar tantos anos afastada do escenario foi para min por unha parte doce e por outra moi duro. Sempre estou volvendo ao teatro. Teño períodos longos de ausencia por diferentes motivos, pero logo sempre volvo.

E agora supoño que ten ganas de continuar. Está traballando nalgún novo proxecto?

Ao mesmo tempo que *Kvetch* con Teatro do Morcego, estou facendo un divertimento absoluto con *Isi*, un espectáculo para o noso público televisivo. E coido que no futuro alguén me chamará para seguir facendo cousas. Eu estou dispoñible.

“O DE HOXE É O MOMENTO MÁIS IMPORTANTE DA MIÑA CARREIRA PORQUE TEÑO ESPERANZA NO FUTURO E PENSO QUE AÍNDA PODO FACER GRANDES COUSAS”

Cre que a popularidade televisiva pode empurrar públicos diferentes a achegarse aos teatros?

En principio si, pero pode resultar perigoso. Hai un público que pensa que es o propio personaxe da televisión, que Dorotea Bárcena non existe, que existe o personaxe que fai Dorotea Bárcena. E esas persoas poden ir ao teatro e sentirse absolutamente defraudadas. Pero, por outra banda, penso que un cartel con xente coñecida atrae máis público.

REGRESA AO SEU MEDIO NATURAL, O TEATRO, E FAINO CON VONTADE DE QUEDAR E ABRIR NOVAS ETAPAS. PASARON XA CASE CATRO DÉCADAS DESDE QUE EN 1970 DOROTEA BÁRCENA PARTICIPARA NA FUNDACIÓN EN VIGO DO GRUPO ESPERPENTO. NESTE TEMPO PROTAGONIZOU ALGÚNS DOS MOMENTOS CLAVES DA HISTORIA DO TEATRO GALEGO, PERO ESTÁ CONVENCIDA DE QUE O ACTUAL SEMPRE É O MÁIS IMPORTANTE E QUE O MELLOR AÍNDA ESTÁ POR VIR. Á ACTRIZ, DRAMATURGA E DIRECTORA NADA EN OVIEU EN 1944 DECLÁRASE DISPOÑIBLE, RECLAMA O SEU PAPEL E APOSTA POR UN TEATRO CUN PUNTO DE VISTA FEMININO E QUE PENSE NO PÚBLICO.

**“HAI QUE ESCRIBIR
PAPEIS PARA MULLERES
DE TODAS AS IDADES
E CON TODOS
OS CORPOS”**

A súa carreira nas artes escénicas comezou no ano 1970 participando na creación en Vigo do grupo Esperpento. Eran momentos difíciles, tamén para o teatro, pero cheos de retos. Bota en falta no teatro de hoxe algo daqueles tempos?

Boto en falta a enerxía, a xuventude e, sobre todo, a ideoloxía. Naquel tempo todo estaba moito máis condicionado por unha ideoloxía de loita unificada contra o ditador. Era tamén o descubrimento de como se podía facer teatro fóra de Madrid e poder vivir desa profesión. Había toda unha serie de descubrimentos que implicaron moitos sacrificios, pero tamén alegrías e satisfaccións.

Que gañou o teatro galego nestes case corenta anos?

Posiblemente identificación. Daquela negábase que os que faciamos teatro fósemos profesionais, considerábons afeccionados, como de colexio. Á sociedade galega custoulle moito ser consciente de que tiña un teatro profesional, galego e con bos actores.

Esperpento, Teatro do Atlántico, Centro Dramático Galego, Centro Dramático Nacional, Teatro da Mari Gaila, Teatro da Lúa, cine, televisión... son só algúns dos moitos chanzos da súa carreira. De que etapa se sente máis orgullosa?

Sempre da actual, aínda que boto unha mirada atrás e moitas veces sinto saudade. Necesito facer memoria porque é a miña identidade a que está en xogo, e todo o de atrás é o que fai que sexa a que son. Pero o de hoxe é o momento máis importante da miña carreira porque teño esperanza no futuro e penso que aínda podoo facer grandes cousas. Por exemplo, *Kvetch* para min foi todo un descubrimento, tanto o texto como o sistema interpretativo. É unha proposta tan disciplinaria e ao mesmo tempo tan creativa e singular que me achegou moito, incluída a experiencia de participar nun elenco mixto de actores galegos e portugueses. Penso que a mellor época é a que vai vir.

Cre que o teatro galego está normalizado?

Penso que non o está, quizais porque non demos conquistado un público que poida soste o teatro en tempos de crise como o que vivimos agora. Os patios de butacas seguen estando daquela maneira, salvo en lugares moi concretos, pero illados, onde hai un traballo de programación teatral importante. Penso que esa é unha materia pendente do teatro galego. O teatro non ten sentido se non ten público, polo tanto hai que coidar o público. Non sei se as grandes compañías de teatro galego son conscientes de que hai que facer teatro para un público, que non se fai teatro para un mesmo. Do contrario non ten sentido. Para que imos facer tantos espectáculos teatrais se non hai quen os vexa?

“NON SEI SE AS GRANDES COMPAÑÍAS DE TEATRO GALEGO SON CONSCIENTES DE QUE HAI QUE FACER TEATRO PARA UN PÚBLICO, QUE NON SE FAI TEATRO PARA UN MESMO”

Que obra de Valle-Inclán lle gustaría levar ao galego?

Sobre todo as comedias bárbaras, porque son galegas, a traxicomedia de aldea *Divinas palabras* e todas esas pezas pequenas que transcurren en Galicia. A verdade é que todas, incluso *Luces de Bohemia*, que din que é madrileña pero está chea de conxuncións sintácticas e vocabulario galegos. E tampouco me importa facela en castelán. En personaxes como Valle-Inclán gústame reivindicar que son bilingüe.

E que obra súa lle gustaría que se puidese estrear, poñamos por caso, en Londres?

Ningunha, porque aínda non escribín unha gran obra de teatro. Ténolle un aprecio especial a *Entre bastidores* e á última que estreei, *As mulleres do porvir*, que me parece un exercicio moderno de teatralidade para falar de tres grandes mulleres do século XIX.

No teatro, prefere dirixirse a si mesma ou que a dirixan?

Prefiro que me dirixan, por favor. Eu dirixía por necesidade, porque non tiña cartos para pagar un director. Comenteino unha vez con Núria Espert. Ela dicía que lle gustaba dirixirse a si mesma e eu dicíalle que a min non, que non tiña ollos fóra de min para ver o que estaba facendo.

Quen lle gustaría que a dirixise sobre o escenario?

Estou satisfeita cos que me dirixiron. Traballei nalgúns ocasións co director que máis me importou sempre, que é Mario Gas. Tamén con Núria Espert, que é moi interesante como actriz, como directora e como muller do teatro. O último co que traballei, Álvaro Lavín, sorprendeume moitísimo. E non me esquezo de Fernanda Lapa, a directora portuguesa coa que fixen *Mullieribus*, con texto meu, e *Sigrid era só unha moneca rota*. Unha vaise formando a base dos estilos diferentes das persoas coas que traballas, que van deixando pegada en ti.

Algunha vez comentou que escribía e dirixía para poder contar con papeis acordes coas súas características como actriz. Por que cre que escasean?

Aí xa nos imos ao machismo e ao patriarcado. No teatro universal o 99 por cento dos papeis importantes e substanciais son masculinos. Incluso houbo épocas en que os papeis femininos tamén os facían os homes. Hai que escribir papeis para mulleres, para mulleres de todas as idades e con todos os corpos. Nos homes non importa o corpo que teñan, porque hai papeis específicos: galán, pai... Pero as mulleres teñen que ser todas tipo 90-60-90 e novas. Pasa no teatro e pasa no cine. Se non fose porque teño facilidade para escribir e puiden escribir papeis para min, eu non faría teatro. Tería quedado fóra de xogo. Escribir e dirixir permitíume crear papeis non só para min, senón para máis mulleres. Sempre busquei que o elenco fose esencialmente feminino, porque os que abundan son os elencos masculinos e os dramaturgos que escriben para homes.

E cre que ese patriarcado histórico no mundo do teatro segue vixente no teatro galego hoxe?

Si, si. Hai xestos, porque se non o teatro galego sería troglodita, pero son xestos que custa traballo facer, son máis ben cara á galería. Iso a pesar de que a muller demostrou ao longo dos séculos que está moi dotada para o teatro. Hai mellores actrices que actores, que tamén os hai bos, pero non en tanta cantidade e variedade.

Así que, aínda que non fose a razón máis desexable, eses atrancos por ser muller supuxeron un acicate para desenvolver as súas facetas de dramaturga e de directora de teatro.

Evidentemente. É que desde que non teño compañía deixei de escribir teatro! Para que vexa ata que punto había niso unha motivación moi grande. Supoño que volverei escribir cando teña ganas de contar. Agora que regresei ao teatro e sei que aguento ben unha función, posiblemente retomarei algúns proxectos que empecei hai anos e que están durmindo o sono dos xustos.

“SE NON FOSE PORQUE TEÑO FACILIDADE PARA ESCRIBIR E PUIDEN ESCRIBIR PAPEIS PARA MIN, EU NON FARÍA TEATRO. TERÍA QUEDADO FÓRA DE XOGO”

Cre que hai un discurso feminino no teatro?

Penso que si, porque eu tiven durante moitos anos un discurso feminino. Esa foi unha das razóns polas que me vareaon fortísimo ao longo do tempo. Sufrín marxinación nas subvencións, nas actuacións, pero iso tamén foi un acicate para min. Sempre dicía “comigo non ides poder”, “sei que estades desexando desfacervos de min”... e non é que teña manía persecutoria, están aí as cousas para ser demostradas. Son unha histórica deste país, o teatro profesional existe entre outras cousas porque eu estaba alí e contribuí a que nacera, e nunca tiven a consideración que teñen os meus compañeiros dinosauros masculinos.

E agora sénteste recoñecida?

Comigo suceden cousas estrañas. Digamos que noutra faceta que non sexa a de actriz estou sempre baixo sospeita: como dramaturga, como directora, como creadora. Como actriz non o discute ninguén, pero noutros aspectos en que son tan aleatorias as opinións sinto que estou baixo sospeita, non podoo cualificarlo doutra maneira.

Está traballando nalgún novo proxecto?

Empecei a escribir unha novela xuvenil de aventuras, da que aínda estou no primeiro capítulo.

É a súa primeira novela?

Si. Mira ti, aos meus 64 anos escribindo unha novela xuvenil!

Seguiría sendo mestra se non se cruzase o teatro na súa vida?

Non creo. Demostrei ao longo da miña vida que son inconformista. Ás veces digo “ti cala, Dorotea, non digas nin mu” e paso unha tempada portándome moi ben. Pero logo chega un momento en que se abre esta boca e... *dios mío de mi vida!* Encantábase ser mestra, pero chegou un momento en que xa non podía, tiña que cambiar. Non lle dedicaba aos nenos o tempo que quería porque a miña cabeza estaba chea doutras cousas. Se non me metese no teatro, estaría escribindo, viaxando...

Que materia escolar lle gustaba máis?

Literatura, historia, latín e matemáticas. Raro, non?

Aplicou ao teatro a súa experiencia docente?

Penso que sí. Deime conta anos despois de que, cando daba clase, ensinaba con trucos absolutamente teatrais. E decateime de que funcionaban moi ben.

Se hoxe fose unha mestra nova que en 2009 decide abandonar a docencia para dedicarse ao teatro, cre que sería máis difícil que hai corenta anos?

Non. Hoxe hai un camiño feito que non había daquela. Cando deixei a docencia todos dixeron que estaba tola porque non se podía vivir do teatro en Galicia. Eu deixaba un emprego fixo, remunerado, cun *status*. E logo había ese dito de “xente do teatro, tropa do carallo”... Neste momento é moito máis fácil. Moita xente faino porque ten un camiño aberto, agora hai un mercado de actores. Seguramente se eu e catro ou cinco máis non tivésemos profesionalizado o teatro na súa época, nin habería series de televisión, nin habería actores, nin se podería rodar cine aquí.

Que lle gusta facer no tempo libre?

Escoitar música e ver cine. Ultimamente adquirín o mal costume de velo en vídeo.

Que tipo de cine lle gusta máis?

Son fan de Almodóvar. Xa sei que está moi visto, pero a min éncheme moitísimo, incluso as películas que din que non son tan boas. Tamén me gusta moito Amenábar, e son unha auténtica apaixonada de Fellini, que é o home máis grande que existiu no cine.

Ten moitos amigos no Facebook?

Teño algúns. Esas cousas aínda as manexo mal, pero paréceme moi interesante. Cando a miña filla me fixo o perfil no Facebook sorprendeume a cantidade de xente que se empezou a apuntar para ser amiga. Moitos deles xa eran amigos no real e agora tamén o son no virtual.

Dígame unha actriz ou actor do que aprendera moito.

Sempre fun fan de Mari Carrillo, pero mamei de moitas actrices en España. En Galicia, como son a máis vella...

E indo para adiante, que actores e actrices cre que aprenderon de vostede?

De min non sei se aprendeu alguén. Tampouco importa, o importante é que aprendan a actuar, sexa de quen sexa. Penso que na actualidade hai un material espléndido. Din os directores de cine que os actores galegos son moi bos, e é certo.

Cando foi a última vez que o teatro lle quitou o sono?

Sempre me quita o sono cando estou a punto de estrear. Levo corenta anos ou sabe deus cantos no teatro e sigo tendo pánico escénico. E, se o teño nos días de función normal, canto máis nunha estrea. Teño medo de esquecer o texto, de quedar en branco.

E que pode dar máis medo que saír ao escenario e que se lle esqueza o texto?

Facer o ridículo. Estar nunha situación en que de repente che entra esa sensación tan grande de querer desaparecer.

Que terían que botar na tele para declinar unha invitación ao teatro?

Nada, porque na televisión sempre se pode gravar, e o teatro é irrepitible, hai que estar alí no momento en que sucede. Hai que ir!